

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

The Canon of Discourses - Subcommentaries (Sutta
Piṭaka - Tīkā)

1. The Collection of the Long Discourses -
Subcommentaries (1. Dīgha Nikāya - Tīkā)

3. Subcommentary on the Chapter on Pāthika
(3. Pāthikavaggaṭīkā)

3. Commentary on the Discourse on the Universal Monarch
(3. Cakkavattisuttavaṇṇanā)

PaliVerse

1.The Collection of the Long Discourses - Subcommentaries

3. Subcommentary on the Chapter on Pāthika

3. Cakkavattisuttavaṇṇanā

Attadīpasaraṇatāvaṇṇanā

80. Uttānaṃ vuccati pākaṭaṃ, tappaṭikkhepena anuttānaṃ apākaṭaṃ, paṭicchannaṃ, apacuraṃ, duviññeyyañca. Anuttānānaṃ padānaṃ vaṇṇanā anuttānapadavaṇṇanā. Uttānapadavaṇṇanāya payoṇābhāvato anuttānaggahaṇaṃ. “Mātulā”ti itthiliṅgavasena laddhanāmo eko rukkho, tassā āsannappadesa māpitattā nagarampi “mātulā” tveva paññāyittha. Tena vuttaṃ “mātulāyanti evaṃ nāmake nagare”ti. Avidūreti tassa nagarassa avidūre.

Kāmañcettha sutte “bhūtapubbaṃ, bhikkhave, rājā daḥhanemi nāma ahoṣī”tiādinā atītavaṃsadīpikā kathā ādito paṭṭhāya āgatā, “aḍḍhateyyavassasatāyukānaṃ manussānaṃ vassasatāyukā puttā bhavissanti”tiādinā pana savisesaṃ anāgatatthapaṭisaṃyuttā kathā āgatāti vuttaṃ “anāgatavaṃsadīpikāya suttantakathāyā”ti. Anāgatatthadīpanaṃhi acchariyaṃ, tatthāpi anāgatassa sammāsambuddhassa paṭipattikittanaṃ acchariyatamaṃ. Samāgamenāti sannipātena.

“Bhattaggaṃ amanāpa”ntiādi kevalaṃ tesāṃ parivitakkamattaṃ. Amanāpanti amanuññaṃ. Buddhesu kato appakopi aparādho appako kāro viya garutaravipākoti āha “buddhehi saddhiṃ...pe... sadisaṃ hoti”ti. Tatrāti tasmiṃ mātulanagarassa samīpe, tassaṃ vā parisāyaṃ.

Attadīpāti ettha kāmaṃ yo paro na hoti, so attāti sasantāno “attā”ti vuccati, hitasukhesibhāvena pana attanibbisesattā dhammo idha “attā”ti adhippeto. Tenāha “attā nāma lokiyalokuttaro dhammo”ti. Dvidhā āpo gato etthāti dīpo, oghena anajjhotthato bhūmibhāgo. Idha pana kāmoghādīhi anajjhottharaṇīyattā dīpo viyāti dīpo, attā dīpo paṭiṭṭhā etesanti attadīpā. Tenāha “attānaṃ dīpa”ntiādi. Dīpabhāvo cettha paṭisaraṇatāti āha “idaṃ tasseva vevacana”nti.

Aññasaraṇapaṭikkhepavacananti aññasaraṇabhāvapaṭikkhepavacanaṃ. Idañhi na aññaṃ saraṇaṃ katvā viharaṇasseva paṭikkhepavacanaṃ, atha kho aññaṃ saraṇasabhāvasseva paṭikkhepavacanaṃ tappaṭikkhepe ca tena itarassāpi paṭikkhepasiddhito. Tenāha “na hī”tiādi. Idāni tamevatthaṃ suttantarena sādhetuṃ “vuttampi ceta”ntiādi. Yadi ettha pākatiko attā icchito, kathaṃ tassa dīpasaraṇabhāvo, tasmā adhippāyiko ettha attā bhavēyyāti pucchati “ko panettha attā nāmā”ti. Itaro yathādhippetaṃ attānaṃ dassento “lokiyalokuttaro dhammo”ti. Dutiyavāropi paṭhamavārasseva pariyāyabhāvena desitoti dassetuṃ “tenāhā”tiādi vuttaṃ.

Gocareti bhikkhūnaṃ gocaraṭṭhānabhūte. Tenāha “carituṃ yuttaṭṭhāne”ti. Saketi kathaṃ panāyaṃ bhikkhūnaṃ sakoti āha “pettike visaye”ti. Pitito sammāsambuddhato āgatattā “ayaṃ tumhākaṃ gocaro”ti tena uddiṭṭhattā pettike visayeti. Carantanti sāmīatthe upayogavacananti āha “ayamevattho”ti, carantānanti ca attho, tenāyaṃ vibhattivipallāsenapi vacanavipallāsenapīti dasseti. Kilesamārassa otārālābheneva itaramārānampi otārālābho veditabbo. Ayaṃ panatthoti gocare caraṇaṃ sandhāyāha, vatthu pana byatirekamukhena āgataṃ.

Sakuṇe hantīti sakuṇagghi, mahāsenasakuṇo. Ajjhappattāti abhibhavanavasena pattā upagatā. Na myāyanti me ayaṃ sakuṇagghi nālaṃ abhavissa. Naṅgalakaṭṭhakaraṇanti naṅgalena kasitappadeso. Leḍḍuṭṭhānanti leḍḍūnaṃ uṭṭhapitaṭṭhānaṃ. Sake baleti attano balahetu. Apatthaddhāti avagāḷhatthambhā sañjātathambhā. Assaramānāti avhāyanti.

Mahantaṃ leḍḍunti naṅgalena bhinnaṭṭhāne sukkhatāya tikhiṇasiṅgaayoghanasadisaṃ mahantaṃ leḍḍuṃ. Abhiruhitvāti tassa adhobhāgena attanā pavisitvā nilīnayoggappadesaṃ sallakkhetvā tassupari caṅkamanto assaramāno aṭṭhāsi. “Ehi kho”tiādi tassa assaramānākāradassanaṃ. Sannayhāti vātaggahaṇavasena ubho pakkhe samaṃ ṭhapetvā. Paccupādīti pāvīsi. Tatthevāti yattha pubbe lāpo ṭhito, tattheva leḍḍumhi. Uranti attano urappadesaṃ. Paccatāḷesiṭi pati atāḷesi sārambhavasena vegena gantvā paharaṇato vidhārentī patāḷesi. Āramaṇanti paccayaṃ. “Avasara”nti keci.

“Kusalāna”nti evaṃ pavattāya desanāya ko anusandhi? Yathāanusandhi eva. Ādito hi “attadīpā, bhikkhave, viharathā”tiādinā yeva attadhammapariyāyena lokiyalokuttaradhammā gahitā, te yevettha kusalaggahaṇena gahitāti. Anavajjalakkhaṇānanti avajjapaṭipakkhasabhāvānaṃ. “Avajjarahitasabhāvāna”nti keci. Tattha purime atthavikappe vipākadhammadhammā eva gahitā, dutiye pana vipākadhammāpi. Yadi evaṃ, kathaṃ tesaṃ samādāya vattananti? Na kho panetaṃ evaṃ daṭṭhabbaṃ “vipākadhammā sīlādi viya samādāya vattitabbā”ti. Samādānanti pana attano santāne sammā ādānaṃ paccayavasena pavatti yevāti daṭṭhabbaṃ. Vipākadhammā hi paccayavisesehi sattasantāne sammadeva āhitā āyuādisampattivisesabhūtā uparūparikusalavisesuppattiyā upanissayā hontīti vadanti. Puññaṃ pavaḍḍhatīti ettha puññaṃ uttarapadalopenāyaṃ niddesoti āha “puññaṃ phalaṃ vaḍḍhatī”ti. Puññaṃ phalaṃ ca ekadesasarūpekasesena vuttaṃ “puññaṃ ca puññaṃ phalaṃ ca puññaṃ phalaṃ”nti āha “uparūpari puññaṃ pi puññaṃ vipākopi veditabbo”ti.

“Mātāpitūna”ntiādi nidassanamattaṃ, tasmā aññaṃ pi evarūpaṃ hetūpanissayaṃ kusalaṃ daṭṭhabbaṃ. Sinehavasenāti upanissayabhūtassa sinehassa vasena, na sampayuttassa. Na hi sinehasampayuttaṃ nāma kusalaṃ atthi. Mudumaddavacittanti mettāvasena ativiya maddavantaṃ cittaṃ. Yathā matthakappattaṃ vaṭṭagāmikusalaṃ dassetuṃ “mātāpitūnaṃ ...pe... mudumaddavacitta”nti vuttaṃ, evaṃ matthakappattameva vivaṭṭagāmikusalaṃ dassetuṃ “cattāro sati...pe... bodhipakkhiyadhammā”ti vuttaṃ. Tadaññepi pana dānasīlādidhammā vaṭṭassa upanissayabhūtā vaṭṭagāmikusalaṃ vivaṭṭassa upanissayabhūtā vivaṭṭagāmikusalanti veditabbā. Pariyosānanti phalavisesāvatatāya phaladāya koṭi sikhāppatti, devaloke ca pavattisirivibhavoti pariyosānaṃ “manussaloke”ti visesitaṃ, manussalokavaseneva cāyaṃ desanā āgatāti. Maggaphalanibbānasampatti pariyosānanti yojanā. Vivaṭṭagāmikusalassa vipākaṃ suttapariyosāne dassissati

“atha kho, bhikkhave, saṅkho nāma rājā”tiādinā.

Daḷhanemicakkavattirājakathāvaṇṇanā

81. Idhāti imasmiṃ “kusalānaṃ, bhikkhave, dhammāna”ntiādinā suddhesanāya āradhaṭṭhāne vaṭṭavivaṭṭagāmiabhāvena sādharmaṇe kusalaggahaṇe. Tattha vaṭṭagāmiakusalānusandhivasena “bhūtapubbaṃ bhikkhave”ti desanaṃ ārabhi, ārabhanto ca desiyamānamattaṃ. Dhammapaṭiggāhakānaṃ bhikkhūnaṃ saṅkhepato evaṃ dīpetvā ārabhīti dassetuṃ “bhikkhave”tiādi vuttaṃ, paṭhamam tathā adīpentopi bhagavā atthato dīpeti viyāti adhippāyo.

82. Īsakampīti appamattakampi. Avasakkitanti ogatabhaṭṭhaṃ. Nemiabhimukhanti nemippadesassa sammukhā. Bandhiṃsu cakkaranassa osakkitānosakkitabhāvaṃ jānituṃ. Tadeti yathāvuttaṭṭhānā cavanaṃ. Atibalavadoseti rañño balavati anathe upaṭṭhite sati.

Appamattoti rañño āṇāya pamādaṃ akaronto.

Ekasamuddapariyantamevāti jambudīpameva sandhāya vadati. So uttarato assakaṇṇapabbatena paricchinnaṃ hutvā attānaṃ parikkhipitvā ṭhitaekasamuddapariyanto. Puññiddhivasenāti cakkavattibhāvāvaḥaya puññiddhiyā vasena.

83. Evaṃ katvāti kāsāyāni vatthāni acchādetvā. Sukataṃ kammanti dasakusalakammapathameva vadati.

“Dasavidhaṃ, dvādasavidha”nti ca vuttavibhāgo parato āgamissati. Pūrentenevāti pūretvā ṭhiteneva. Niddoseti cakkavattivattassa paṭipakkhabhūtānaṃ dosānaṃ apagamane niddose. Cakkavattīnaṃ vatteti cakkavattirājūhi vattitabbavatte. Bhāvini bhūte viya hi upacāro yathā “agamā rājagahaṃ buddho”ti. Adhigatacakkavattibhāvāpi hi te tattha vattantevāti tathā vuttaṃ.

Cakkavattiarivattavaṇṇanā

84. Aññathā vattituṃ adento so dhammo adhiṭṭhānaṃ etassāti tadadhiṭṭhānaṃ, tena tadadhiṭṭhānena cetasā. Sakkarontoti ādarakiriyāvasena karonto. Tenāha “yathā”tiādi. Garuṃ karontoti pāsāṇacchattaṃ viya garukaraṇavasena garuṃ karonto. Tenevāha “tasmiṃ gāravuppattiyā”ti. Mānentoti sambhāvanāvasena manena piyāyanto. Tenāha “tamevā”tiādi. Evaṃ pūjayato apacāyato evaṇca yathāvuttasakkārādisambhavoti taṃ dassetuṃ “taṃ apadisitvā”tiādi vuttaṃ. “Dhammādhīpatibhūto āgatabhāvenā”ti iminā yathāvuttadhammassa jeṭṭhakabhāvena purimapurimataaattabhāvesu sakkacca samupacitabhāvaṃ dasseti. “Dhammavaseneva sabbakiriyānaṃ karaṇenā”ti etena ṭhānanisajjādīsu yathāvuttadhammaninnoṇapabbhārabhāvaṃ dasseti. Assāti rakkhāvaraṇaguttiyā. Paraṃ rakkhanto aññaṃ diṭṭhadhammikādianatthato rakkhanto teneva paratthasāadhanena khantiādiguṇena attānaṃ tato eva rakkhati. Mettacittatāti mettacittatāya. Nivāsanapārūpanagehādīnaṃ sītuṇhādipaṭibāhanena āvaraṇaṃ. Anto janasminti abbhantarabhūte puttadārādijane.

“Sīlasaṃvare patiṭṭhāpehī”ti iminā rakkhamaṃ dasseti, “vatthagandhamālādīni dehī”ti iminā āvaraṇaṃ, itarena guttiṃ. Bhattavetasampadānenapīti pi-saddena sīlasaṃvare patiṭṭhāpanādīni sampiṇḍeti. Eeva nayo ito paresupi pi-

saddaggahaṇesu. Nigamo nivāso etesanti negamā, evaṃ jānapadāti āha “nigamavāsino”tiādi.

Navavidhā mānamadāti “seyyohamasmī”tiādi nayappavattiyā navavidhā mānaṣaṅkhātā madā. Māno eva hettha pamajjanākārena pavattiyā mānamado. Sobhane kāyikavācasikakamme ratoti sūrato u-kārassa dīghaṃ katvā, tassa bhāvo soraccaṃ, kāyikavācasiko avītikkamo, sabbaṃ vā kāyavacīsucaritaṃ. Suṭṭhu oratoti sorato, tassa bhāvo soraccaṃ, yathāvuttameva sucaritaṃ. Rāgādīnanti rāgadosamohamānādīnaṃ. Damanādīhīti damanasamanapariniḥḥāpanehi. Ekamattānanti ekaṃ cittaṃ, ekaccaṃ attano cittanti attho. Rāgādīnañhi pubbabhāgiyaṃ damanādipaccekaṃ icchitabbaṃ, na maggakkhaṇe viya ekajjhaṃ paṭisaṅkhānamukhena pajahanato. Ekamattānanti vā vivekavasena ekaṃ ekākiṇaṃ attānaṃ. Kāle kāleti tesam santikam upasaṅkamitabbe kāle kāle.

Idha ṭhatvāti “idaṃ kho, tāta, ta”nti evaṃ nigamanavasena vuttaṭṭhāne ṭhatvā. Vattanti ariyacakkavattivattaṃ. Samānetabbanti “dasavidhaṃ, dvādasavidha”nti ca heṭṭhā vuttagaṇanāya ca samānaṃ kātabbaṃ anūnaṃ anadhikaṃ katvā dassetabbaṃ. Adhammarāgassāti ayuttaṭṭhāne rāgassa. Visamalobhassāti yuttaṭṭhānepi ativiya balavabhāvena pavattalobhassa.

Cakkaratanapātubhāvavaṇṇanā

85. Vattamānassāti paripuṇṇe cakkavattivatte vattamānassa, no aparipuṇṇeti āha “pūretvā vattamānassā”ti. Kittāvatā panassa pāripūrī hotīti? Tattha “katādhikārassa tāva heṭṭhimaparicchedenā dvādasahipi saṃvaccharehi pūrati, pañcavīsatiyā, paññāsāya vā saṃvaccharehi. Ayañca bhedo dhammacchandassapi tikkhamajjhamudutāvasena, itarassa tato bhiyyopī”ti vadanti.

Dutiyādicakkavattikathāvaṇṇanā

90. Attano matiyāti paramparāgataṃ purāṇaṃ tantim pavenim laṅghitvā attano icchitākārena. Tenāha “porāṇaka”ntiādi.

Na pabbantīti samiddhiyā na pūrenti, phītā na hontīti attho. Tenāha “na vaḍḍhantī”ti. Tathā cāha “katthaci suññā hontī”ti. Tattha tattha rājakicce rañña amā saha vattantīti amaccā, yehi vinā rājakiccaṃ nappavattati. Paramparāgatā hutvā rañño parisāya bhavāti pārisajjā. Tenāha “parisāvacarā”ti. Tasmim ṭhānantare ṭhapitā hutvā rañño āyaṃ, vayañca yāthāvato gaṇentīti gaṇakā. Jātikulasutācārādivasena puthuttaṃ gatattā mahatī mattā etesanti mahāmattā, te pana mahānubhāvā amaccā evāti āha “mahāamaccā”ti. Ye rañño hatthānīkādisu avatṭhitā, te anīkatṭhāti āha “hatthiācariyādayo”ti. Mantam paññaṃ asitā hutvā jīvantīti mantassājīvino, matisajjivāti attho, ye tattha tattha rājakicce upadesadāyino. Tenāha “mantā vuccati pañña”tiādi.

Āyuvaṇṇādiparihānikathāvaṇṇanā

91. Balavalobhattāti “imasmiṃ loke idāni daliddamanussā nāma bahū, tesam sabbesaṃ dhane anuppiyāmaṇe mayhaṃ kosassa parikkhaya hotī”ti evaṃ uppannabalavalobhattā. Uparūparibhūmisūti chakāmasaggasaṅkhātāsu uparūparikāmbhūmisu. Kammasa phalaṃ aggaṃ nāma, tam panettha uddhagāmīti āha “uddhaṃ aggaṃ assā”ti. Sagge niyuttā, saggappayojanāti vā sovaggikā.

Dasannaṃ visesānanti dibbaāyuvaṇṇayasasukhaādhīpateyyānañceva dibbarūpādīnañca phalavisesānaṃ. Vaṇṇaggahaṇena cettha sako attabhāvavaṇṇo gahito, rūpaggahaṇena bahiddhā rūpārammaṇaṃ.

92. Suṭṭhu nisiddhanti yathāyaṃ iminā attabhāvena adinnaṃ ādātuṃ na sakkoti, evaṃ sammadeva tato nisedhitaṃ katvā. Mūlahatanti jīvītā voropanena mūle eva hataṃ.

96. Rāgavasena caraṇaṃ carittaṃ, carittameva cārittaṃ, methunanti adhippāyo, taṃ pana “paresaṃ dāresū”ti vuttattā “micchācāra”nti āha.

100. Paccaṇīkaditṭhīti “atthi dinna”ntiādīkāya sammāditṭhiyā paṭipakkhabhūtā diṭṭhi.

101. Mātucchādīkā upari sayameva vakkhati. Atibalavalobhoti ativiya balavā bahalakilesa, yena akāle, adese ca pavattati. Micchādharmoti micchā viparīto avisabhāgavatthuko lobhadhammo. Tenāha “purisāna”ntiādi.

Tassa bhāvoti yena mettākaruṇāpubbaṅgamaṇa cittaṇa puggalo “matteyyo”ti vuccati, so tassa yathāvuttacittuppādo, taṃsamutṭhānā ca kiriyā matteyyatā. Tenāha “mātari sammā paṭipattiyā etaṃ nāma”nti. Yā sammā pajjitabbe sammā appaṭipatti, sopi doso agāravakiriyādibhāvato. Vipapaṭipattiyaṃ pana vattabbameva natthīti āha “tassā abhāvo ceva tappaṭipakkhatā ca amatteyyatā”ti. Kule jeṭṭhānanti attano kule vuddhānaṃ mahāpitucūlapitujeṭṭhakabhātikādīnaṃ.

Dasavassāyukasamayavaṇṇanā

103. “Ya”nti iminā samayo āmaṭṭho, bhummatthe cetaṃ paccattavacananti āha “yasmaṃ samaye”ti. Alaṃ patinoti alaṃpateyyā. Tassā pariyattatā bhariyābhāvenāti āha “dātuṃ yuttā”ti. Aggarasānīti madhurabhāvena, bhesajjabhāvena ca aggabhūtarasāni.

Dippissantīti paṭipakkhabhāvena samujjalissantīti. Tenāha “kusalantipi na bhavissatī”ti. Aho purisoti mātādīsūpi idiso, aññesaṃ kesaṃ kiṃ vissajjessati, aho tejavapurisoti.

Gehe mātugāmaṃ viyāti attano gehe dāsibharyābhūtamātugāmaṃ viya. Missibhāvanti mātādīsū bhariyāya viya cārittasāṅkamaṃ.

Balavakopoti hantukāmatāvasena uppattiyā balavakopo. Āghātetīti āhanati, attano kakkhaḷapharusabhāvena cittaṃ vibādhatīti attho. Nissayadahanaraso hi doso. Byāpādetīti vināseti, manopadūsanato manassa pakopanato. Tibbanti tikkhaṃ, sā panassa tikkhatā sarīre avahantepi sinehavatthūṃ laṅghitvāpi pavattiyā veditabbāti āha “piyamānassapī”tiādi.

104. Kappavināso kappo uttarapadalopena, antarāva kappo antarakappo. Taṇhādibhedo kappo etassa atthīti kappo, sattalokoti āha “antarāva lokavināso”ti. Svāyaṃ antarakappo katividho, kathañcassa sambhavo, kiṃ gatikoti antogadhaṃ codanaṃ sandhāyāha “antarakappo ca nāmā”tiādi. Lobhussadāyāti lobhādhikāya pajāya vattamānāya.

Evaṃ cintayimsūti pubbe yathānussavānussaraṇena, attano ca āyuvissesassa labhanato. Gumbalatādīhi gahanaṃ ṭhānanti gumbalatādīhi sañchannatāya gahanabhūtaṃ ṭhānaṃ. Rukkhehi gahananti rukkhehi nirantaranicitehi

gahanabhūtaṃ. Nadīvidugganti chinnataṭṭhi nadīhi orato, pārato ca viduggaṃ. Tenāha “nadīna”ntiādi. Pabbatehi visamaṃ pabbatantaraṃ. Pabbatesu vā chinnataṭṭesu durārohaṃ visamaṭṭhānaṃ. Sabhāgeti jīvanavasena samānabhāge sadise karissanti.

Āyuvaṇṇādivaḍḍhanakathāvaṇṇanā

105. Āyatanti vā dīghaṃ cirakālikāṃ. Maraṇavasena hi ñātikkhaya āyato apunarāvattanato, na rājabhayādinā ukkamanavasena punarāvattiyāpi tassa labbhanato. Osakkeyyāmāti orameyyāma. Viramaṇampi atthato pajahanameva pariccajanabhāvatoti āha “pajaheyyāmāti attho”ti. Sīlagabbhe vaḍḍhitattāti mātu, pitu ca sīlavantatāya tadavayavabhūte gabbhe vaḍḍhi “sīlagabbhe vaḍḍhitā”ti vuttā, etena utuāhārassa viya tadaññassāpi bāhirassa paccayassa vasena sattasantānassa visesādhānaṃ hotīti dasseti. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ brahmajālaṭikāyaṃ vuttameva. Khetavisuddhiyāti adhiṭṭhānabhūtavatthuisuddhiyā. Nanu ca taṃ visesādhānaṃ jāyamānaṃ rūpasantatiyā eva bhavēyyāti? Saccametaṃ, rūpasantatiyā pana tathā āhitavisesāya arūpasantatipi laddhūpakārā eva hoti tappaṭibaddhavuttibhāvato. Yathā kabalīkārāharena upatthambhite rūpakāye sabbopi attabhāvo anuggahito eva nāma hoti, yathā pana rañño cakkavattino puññavisesaṃ upanissāya tassa itthiratanādīnaṃ anaññasādhāraṇā te te visesā sambhavanti tabbhāve bhāvato, tadabhāve ca abhāvato, evameva tasmīṃ kāle mātāpitūnaṃ yathāvuttapuññavisesaṃ upanissāya tesāṃ puttānaṃ jāyamānānaṃ dīghāyukatā khetavisuddhiyāva hotīti veditabbā saṃvegadhammachandādisamupabrūhitāya tadā tesāṃ kusalacetanāya tathā ulārabhāvena samuppajjanato. Etthāti imasmīṃ manussaloke, tatthāti yathāvuttaṃ kusaladhammaṃ samādāya vattamāne sattānikāye. Tatthevāti tasmīṃyeva sattānikāye. “Attanova sīlasampattiyā”ti vuttaṃ sasantatipariyāpannassa dhammassa tattha visesappaccayabhāvato. Khetavisuddhipi pana idhāpi paṭikkhipitūṃ na sakkā.

Koṭṭhāsāti cattārīsavassāyukātiādayo asītivassasahassāyukapariyosānā ekādasa koṭṭhāsā. Adinnādānādīhīti ādi-saddena kule jeṭṭhāpacāyikāpariyosānānaṃ dasannaṃ pāpakotṭhāsānaṃ gahaṇaṃ.

San̄kharājauppattivaṇṇanā

106. Evaṃ uppajjanakataṇhāti evaṃ vacībhedaṃ pāpanavasena pavattā bhuñjitukāmatā. Anasananti kāyikakiriyāasamatthatāhetubhūto sarīrasaṅkoco. Tenāha “avipphārikabhāvo”tiādi. Ghananivāsantanti gāmanigamarājadhānīnaṃ ghananiviṭṭhataṃ aññamaññassa nātidūravattitaṃ. Nirantarapūritoti niranteraṃ viya puṇṇo tatrupagānaṃ sattānaṃ bahubhāvato.

Metteyyabuddhuppādavaṇṇanā

107. Kiñcāpi pubbe vaḍḍhamānakavasena desanā āgataṃ, idaṃ pana na vaḍḍhamānakavasena vuttaṃ. Kasmāti ce āha “na hī”tiādi. Sattānaṃ vaḍḍhamānāyukakāle buddhā na nibbattanti saṃsāre saṃvegassa dubbibhāvanīyattā. Tato vassasatasahassato orameva buddhuppādakālo.

108. Samussitaṭṭhena yūpo viyāti yūpo, yūpanti ettha sattā anekabhūmikūṭāgārovarakādivantatāyāti yūpo, pāsādo. Rañño hetubhūtenāti hetuatthe karaṇavacanantidassetiussāhasampattiādinā. Mahatā rājānubhāvena, mahatā ca kittisaddena samannāgatattā catūhi saṅgahavatthūhi mahājanassa

rañjanato mahāpanādo nāma rājā jāto. Jātaketi mahāpanādajātake.

Panādo nāma so rājāti “atīte panādo nāma so rājā assosī”ti attabhāvantaratāya attānaṃ paraṃ viya niddisati. Āyasmā hi bhaddajitthero attanā ajjhāvutthapubbaṃ suvaṇṇapāsādaṃ dassetvā evamāha. Yassa yūpo suvaṇṇayoti yassa rañño ayaṃ yūpo pāsādo suvaṇṇayo suvaṇṇamayo. Tiriyaṃ soḷasubbedhoti vitthārato soḷasasarapātappamāṇo, so pana aḍḍhayojanappamāṇo hoti. Ubbhamāhu saḥassadhāti ubbhaṃ uccabhāvaṃ assa pāsādassa saḥassadhā saḥsakaṇḍappamāṇaṃ āhu, so pana yojanato pañcavīsatiyojanappamāṇo hoti. Keci panettha gāthāsukhatthaṃ “āhū”ti dīghaṃ kataṃ, ahu ahosīti atthaṃ vadanti.

Saḥsakaṇḍoti saḥsabhūmiko, “saḥsakhaṇḍo” tipi pāṭho, so eva attho. Satageṇḍūti anekasataniyūhako. Dhajālūti tattha tattha niyūhasikharādīsū patiṭṭhapitehi sattidhajavīraṅgadhajādīhi dhajehi sampanno. Haritāmayoti cāmīkarasuvaṇṇamayo. Keci pana haritāmayoti “haritamaṇiparikkhaṭo”ti vadanti. Gandhabbāti naṭā. Chasaḥassāni sattadhāti chamattāni gandhabbasahassāni sattadhā tassa pāsādassa sattasu ṭhānesu rañño abhiramāpanatthaṃ naccimṣūti attho. Te evaṃ naccantāpi kira rājānaṃ hāsetuṃ nāsakkhimṣu. Atha sakko devarājā devanaṃ pesetvā samajjaṃ kāresi, tadā rājā hasīti.

Koṭigāmo nāma māpito. Vatthūti bhaddajittherassa vatthu. Taṃ theragāthāvaṇṇanāyaṃ vitthārato āgatameva. Itarassāti naḷakāradevaputtassa. Ānubhāvāti puññānubhāvanimittaṃ.

Dānavasena datvāti taṃ pāsādaṃ attano pariggahabhāvaviyojanena dānamukhe niyojetvā. Vissajjetvāti citteneva pariccajanavasena datvā puna dakkhiṇeyyānaṃ santakabhāvakaraṇena nirapekkhāpariccāgavasena vissajjetvā. Ettakenāti “bhūtapubbaṃ bhikkhave”ti ādiṃ katvā yāva “pabbajissatī”ti padaṃ ettakena desanāmaggena.

Bhikkhuno āyuvaṇṇādivaḍḍhanakathāvaṇṇanā

110. Idaṃ bhikkhuno āyusminti āyusmiṃ sādhetabbe idaṃ bhikkhuno icchitabbaṃ cirajīvitāya hetubhāvatoti. Tenāha “idaṃ āyukāraṇa”nti.

Sampannasīlassa

avippaṭṭisārapāmojjapītipassaddhisukhasamādhīyathābhūtañāṇādisambhavato taṃsamutṭhānapañitarūpehi kāyassa phuṭṭatā sarīre vaṇṇadhātu vipprasannā hoti, kalyāṇo ca kittisaddo abbhuggacchatīti āha “sīlavato hī”tiādi.

Vivekajaṃ pītisukhādīti ādi-saddena samādhijaṃ pītisukhaṃ, apītiyaṃ kāyasukhaṃ, satipārisuddhijaṃ upekkhāsukhañca saṅgaṇhāti.

Appaṭikkūlatāvahoti appamāṇānaṃ sattānaṃ, attano ca tesu appaṭikkūlabhāvato. Hitūpasamhārādivasena pavattiyā sabbadisāsu pharaṇaappamāṇavasena sabbadisāsu vipphārikatā.

“Arahattaphalasaṅkhātāṃ bala”nti vuttaṃ tassa akuppadhammatāya kenaci anabhibhavanīyabhāvato.

“Loke”ti idaṃ yathā “ekabalampī”ti iminā sambandhīyati, evaṃ “duppasahaṃ durabhisambhava”nti imehipi sambandhitabbaṃ. Lokapariyāpanneheva hi dhammehi tesam balassa duppasahatā, durabhisambhavatā, na lokuttarehīti. Etthevāti etasmim

arahattaphale eva, tadatthanti attho.

Lokuttarapuññampīti lokuttarapuññampi puññaphalampi. Yāva āsavakkhayā
pavaḍḍhati vivaṭṭagāmikusaladhammānaṃ samādānahetūti yojanā. Amatapānaṃ
piviṃsu heṭṭhimamaggaphalasamadhigamavasenāti adhippāyo.

Cakkavattisuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. The Canon of Discourses - Subcommentaries. 1. The Collection of the Long Discourses - Subcommentaries. 3. Subcommentary on the Chapter on Pāthika. 3. Commentary on the Discourse on the Universal Monarch Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org